

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ - SCUT DE APĂRARE ȘI FORTIFICARE SPIRITUALĂ A ROMÂNILOR DE LA GRANIȚA DE VEST A ROMÂNIEI MARI

**Colonel (r.) Dr.
Dan PRISĂCARU¹**

1. Transilvania - obiectiv prioritar al revizionismului ungar în perioada interbelică

Participantă la „Marele Război” de partea Puterilor Antantei, România a reușit, după grele jertfe pe câmpurile de luptă, să-și desăvârșească unitatea națională în urma exprimării voinței de unire a românilor din Basarabia, la 27 martie 1918², Bucovina, la noiembrie 1918³, și Transilvania și Banat, la 1 decembrie 1918⁴.

Cele trei acte ale unirii vor fi recunoscute, după lungi și stăruitoare eforturi ale delegației României, în cadrul Conferinței de Pace de la Paris, din anii 1919-1920⁵.

Ca urmare, în întreaga perioadă interbelică, centrul de greutate al politicii externe românești l-a constituit respectarea tratatelor de pace, a statu-quo-ului stabilit la Versailles, apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a României Întregite⁶.

Lucruri greu de îndeplinit, în condițiile în care statele învinse își vor revigora treptat puterea economică și militară și, folosindu-se de politica de *appeasement*⁷ a învingătorilor, vor adopta, tot mai insistent, mai coordonat și mai vizibil politica de revizuire a sistemului de pace wersaillez.

Din nefericire, România a fost pe parcursul întregii perioade interbelice, și în special în deceniul patru al secolului trecut, statul cel mai vizat din sud-estul Europei pentru revizuirea granițelor. Frontierele naționale erau amenințate din direcțiile est, vest și sud, 53% dintre acestea fiind vulnerabile. Analistii militari români aveau să perceapă corect această realitate, sens în care, în 1927, maiorul Ion Cernăianu atenționa: „*Vecinii noștri, de la care am preluat*

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

teritoriile ce ni se cuveneau, se obișnuiseră a considera aceste teritorii ca pe o proprietate absolută și definitivă, iar ruperea lor din trupul Rusiei, Bulgariei și Ungariei a fost și este considerată de către acestea ca o nedreptate flagrantă. Ca urmare, dușmănia lor își găsește resortul esențial în revendicările teritoriale, reunindu-le într-o comunitate de interese. De aceea, trebuie să privim amicitia ruso-maghiaro-bulgară ca pe o veritabilă alianță cu caracter agresiv, care ne va lovi fără milă în momentul în care va avea puțința de a o face" (subl.n.)⁸. Juste și realiste observații, care, din păcate, se vor confirma în fatidicul an 1940.

În ceea ce privește frontiera de vest a României Mari, după 4 iunie 1920, revizuirea Tratatului de pace de la Trianon a devenit „nu numai un scop al politicii externe, ci o prioritate stringentă a sistemului social-politic din Ungaria, prezent în toate domeniile vieții sociale, economice, politice, culturale etc. ale țării, care a influențat acțiunile tuturor guvernelor care s-au succedat la conducerea Ungariei” (subl.n.)⁹.

Contestarea acestui document juridic internațional a fost considerată „problema vitală a națiunii ungare”¹⁰, căreia i s-au subordonat toate prioritățile și pentru care s-au încălcat orice alte principii, inclusiv cele morale.

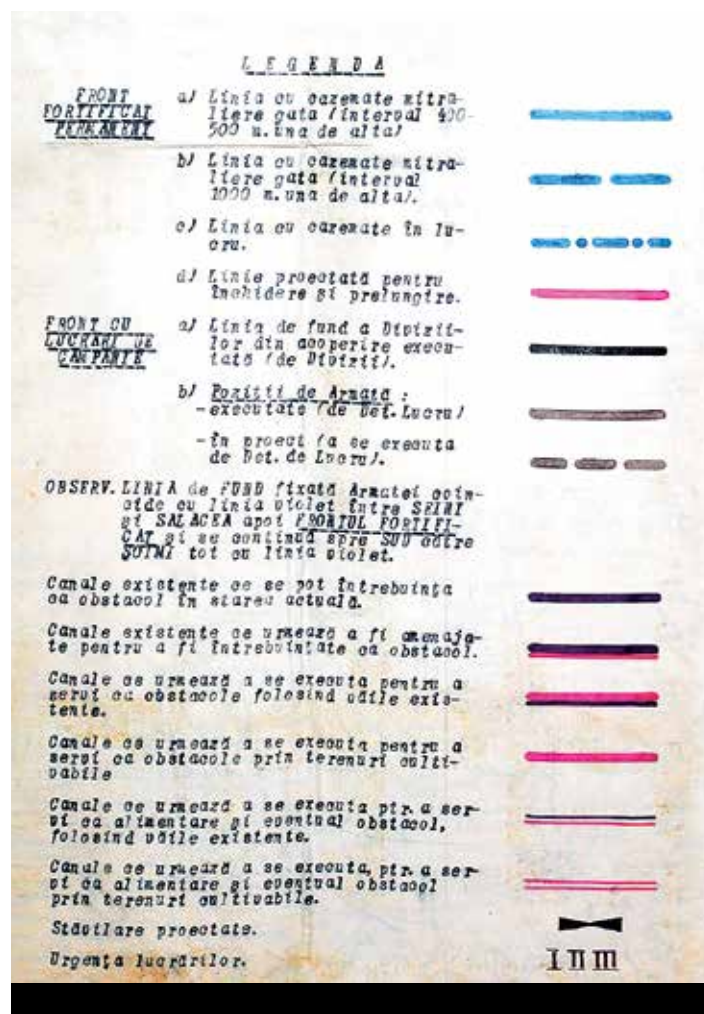
Urmărind himera refacerii „Ungariei istorice”, elita conducătoare de la Budapesta va transfera această obsesie întregii națiuni timp de peste două decenii¹¹.

Acțiunile revizioniste ungare au crescut în intensitate în deceniul al patrulea al secolului trecut, pe fondul ascensiunii totalitarismului și a propagandei revanșarde în unele state europene, în special în Germania nazistă¹².

„Linia Carol al II-lea” - aliniamentul de piatră și oțel pentru descurajarea agresiunii împotriva Transilvaniei

Modificarea echilibrului de putere în Europa după 7 martie 1936 în favoarea celui de-al Treilea Reich și continuarea politicii de conciliatorism de către Franța și Marea Britanie au determinat autoritățile politico-militare de la București să ia în calcul varianta unei posibile conflagrații continentale în care țările din centrul, estul și sud-estul Europei să suporte principalul șoc al unei confruntări cu trupele Wehrmacht-ului¹³.

Ca urmare, la 10 iulie 1936 a fost aprobat *Memoriul nr. 455* al Marelui Stat Major intitulat *Organizarea defensivă a Frontului de Vest* în care se menționa că „înarmările Germaniei și mai ales tendințele revizioniste tot mai accentuate ale Ungariei, sprijinită fățiș chiar de Italia,

au readus pe prim plan posibilitatea unui conflict în Europa Centrală”. Concluzia documentului era că „începând cu anul 1936, Marele Stat Major a reluat în studiu fortificarea Frontului de Vest pentru a stabili necesarul de fortificații capabil să ne permită a face față oricărui atac în forță și oricărei situații”¹⁴.

Izvorât din concepția defensivă promovată în politica externă și de apărare a statului român, care avea ca scop fundamental respectarea statu-quo-ului teritorial stabilit prin tratatele de pace de la Paris din anii 1919-1920, proiectul construirii unor aliniamente fortificate pe granițele amenințate de vecinii revizionști a fost în atenție de specialiștii militari în anii 1928, 1930, 1934 și 1936¹⁵.

Ideea lui Napoleon Bonaparte potrivit căreia „fortificațiile sunt singurul mijloc pe care îl avem pentru a întârzia, împiedica și a slăbi un inamic victorios”¹⁶, a atras tot mai mulți adepți din rândurile factorilor de decizie politici și militari, în condițiile în care teritoriul național era amenințat pe ¾ din lungimea frontierelor sale. În același timp, experi-

ența românească din Primul Război Mondial, când fortificațiile permanente au avut un rol secundar în desfășurarea operațiilor militare, dificultățile materiale și financiare, cât și divergențele de opinie dintre teoreticienii militari și factorii de conducere politică au fost contraargumente solide care au avut ca efect tergiversarea luării unor decizii în această privință până în anul 1936.

La 25 septembrie 1936, Consiliul Superior al Apărării Țării a aprobat alocarea sumei de 250 milioane lei pentru executarea unor lucrări de fortificații „în zona principală de apărare, pe direcțiunile mai probabile și în special în *Poarta Someșului*”¹⁷.

La 5 martie 1937, Consiliul Superior al Apărării Țării a aprobat proiectul *Organizarea permanentă defensivă a Frontului de Vest*. Documentul prevedea construirea zonelor fortificate *Someș, Crișul Negru, Mureș* și grupul de fortificații *Țibleş-Rodna*¹⁸. Frontul fortificat de vest trebuia să bazeze ofensiva trupelor ungare și/sau germane prin *Poarta Someșului*¹⁹ și *Poarta Mureșului*²⁰ și în același timp să asigure condițiile necesare desfășurării mobilizării și manevrei pe linii interioare pe oricare din fronturile amenințate²¹.

Sistemul de fortificații cuprindea o poziție fortificată, formată din trei linii de cazemate, construite la o distanță de 300-400 m una față de alta și între liniile I și a II-a și la 500-600 m între liniile a II-a și a III-a. În fața poziției fortificate era prevăzută amenajarea canalului colector dintre *Crișul Repede* și *Crișul Negru*, canalul lerului la nord și săparea unui șanț antitanc cu o adâncime de 3-5 m și o deschidere de 15 m la partea superioară și 8 m la cea inferioară. Planul general mai prevedea inundarea unor raioane și completarea cazematelor construite la pace cu

fortificații pasagere executabile la mobilizare²².

Dezmembrarea teritorială a Cehoslovaciei și prăbușirea Micii Înțelegeri impuneau factorilor de decizie politici și militari urgentarea măsurilor de îmbunătățire a caracteristicilor tehnice a aliniamentului fortificat, denumit în epocă *Linia Carol II*, și de creștere a măsurilor de siguranță în zonă. În condițiile în care elementul etnic devenea o vulnerabilitate majoră, trupele destinate apărării fortificațiilor trebuiau să provină din proximitatea zonei fortificate, condiție greu de îndeplinit în acea perioadă. Soluția colonizării fâșiei fortificate²³ cu etnici români necesita

Aliniamentul fortificațiilor morale și spirituale la granița de vest a României Mari

Aliniamentul fortificațiilor morale și spirituale la granița de vest a României Mari

Apud Dr. Constantin Moșincat, *Politica de apărare a vestului României (1930-1940)*. Documente, Editura Tipografică MC Oradea, 2007, pp. 194-198

cheltuieli de câteva miliarde de lei și o perioadă de câțiva ani de zile din cauza situației politice și economice dificile a țării.

În vara anului 1939, se finalizaseră lucrările la linia fortificată din *Poarta Someșului*, care avea scopul de a interzice principala direcție de ofensivă a armatei ungare. În iulie 1939 erau construite 160 de cazemate pentru mitraliere și 12 cazemate pentru puncte de comandă de pluton, însă slab utilitate cu armament, îndeosebi artilerie. Armamentul din dotarea cazematelor, în special puști mitralieră, era insuficient și pentru respingerea unui atac al inamicului cu infanterie și blindate. De asemenea, au fost executate șanțuri antitanc pe o distanță de 24 km și rețele de sârmă ghimpată în lungime totală de 107 km. Lipseau însă amenajările pentru tunurile obuziere²⁴. Într-un raport al Marelui Stat Major din 16 ianuarie 1939 se menționa că „[...] până în prezent nu s-a primit materialul necesar armării obiectivelor de fortificații, decât 479 puști-mitralieră Z.B.; lipsesc tunurile anticar, pistoalele-mitralieră pentru paza intrării și mitralierele speciale Z.B.”²⁵. În momentul în care s-a luat decizia de trimitere în *Poarta Someșului* a 40 de baterii antitanc, echivalând cu 160 de tunuri, Inspectoratul General al Artileriei a obiectat susținând că „nevoile armatei sunt așa de mari în această privință, încât luând din acest stoc un număr de doar 40 de piese, nu vom putea înzestra celelalte unități ale armatei nici pentru nevoile instrucției”²⁶.

Încheierea pactului Ribbentrop-Molotov și

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

declanșarea la 1 septembrie 1939 a celui de-al Doilea Război Mondial în Europa a înrăutățit substanțial situația geopolitică și geostrategică a României. În noile condiții, ipoteza unui atac concentric ungaro-germano-sovietic și bulgar asupra statului român devenea plauzibilă²⁷.

Locotenent-colonelul Paul Leonida, șeful Secției Operații din Marele Stat Major, aprecia că „evoluția evenimentelor politice din cursul anului 1939, impune să nu neglijăm orice măsură destinată a mări potențialul nostru militar, astfel că la începutul primăverii (anului 1940 – n.n.) să putem face față oricărui atacuri, pe orice front”²⁸. Reprezentantul Marelui Stat Major avea în vedere atât

Episcopul Clujului, Nicolae Colan

accelerarea înzestrării armatei, cât și luarea unor măsuri urgente pe toate cele trei fronturi, respectiv: prelungirea sectorului fortificat Otomani-Pir și Apateu-Sititelec-Șoimi și închiderea direcției Seini-Crasna, întărirea zonei Adjud-Nămoloasa-Brăila, efectuarea lucrărilor pentru inundarea în caz de necesitate a luncii Prutului inferior și a Nistrului între Răutu și Botna, construirea în regim de urgență a pozițiilor în bretelă Târgu-Neamț-Târgu Frumos și Iași-Cornești, fortificarea poziției lacul Oltina-Negru Vodă-lacul Mangalia²⁹.

Măsurile propuse de reprezentanți ai Marelui Stat Major referitoare la executarea de lucrări defensive pe toate fronturile, nu țineau cont de situ-

ția reală, depășeau posibilitățile bugetare, iar timpul necesar era cu totul insuficient. Astfel, la declanșarea celei de-a doua conflagrații mondiale, apărarea granițelor țării, bazată pe un sistem de fortificații de front și adâncime, era departe de necesitățile operative. Pe Frontul de Vest s-au executat aproximativ 50% din lucrările prevăzute în plan, pe Frontul de Est erau în faza de început, iar pe Frontul de Sud erau în stadiul de proiect³⁰.

În ceea ce privește Frontul de Vest, în perioada 1937-4 iulie 1940 au fost construite un număr de 469 cazemate, din care 406 cazemate pentru mitralieră și 63 cazemate punct de comandă de pluton. De asemenea, în același interval de timp au fost realizate următoarele lucrări: 134,115 km de șanț obstacol; 159,475 km rețea obstacole antiinfanterie; 33,113 rețea șanț obstacole; 165,515 km rețele de transmisiuni; 21,900 km rețele de comunicație; 115,700 km transmisiuni aeriene³¹.

Pentru realizarea acestor lucrări au fost utilizate 15.073 vagoane de ciment, 4.406 vagoane de fier beton, 252 vagoane de sârmă ghimpată, 164.558 mp grilaj metalic, 198.885 mp plasă camuflaj, 562 km cablu telefonic, 15.700 km transmisiuni aeriene. La aceste categorii de materiale s-au mai adăugat aparatură, mobilier, cazarmament și alte echipamente necesare frontului fortificat³². Cazematele au fost dotate cu armament automat modern, în majoritate de fabricație cehoslovacă (mitraliere Z.B. cal. 7,92 mm pentru fortificații și puști-mitralieră Z.B. cal. 7,92 mm), precum și cu tunuri și obuziere de diferite calibre³³.

Pentru ducerea acțiunilor de luptă în zona fortificată din vestul României au fost înființate unități speciale astfel: Brigada 1 Fortificații cu Regimentele 1 și 2 Fortificații; Batalionul 1 Grăniceri Fortificații; Brigada 1 Artilerie Fortificații cu Regimentele 1, 2 și 3 Artilerie Fortificații³⁴.

Costurile fortificațiilor construite la granița de vest s-au ridicat la suma de 5.552.793.705 lei, fără a fi incluse în acest total valoarea aparaturii, mobilierului, cazarmamentului și armamentul din dotare³⁵.

În legătură cu cheltuielile efectuate pentru acest proiect, ne raliem opiniilor potrivit cărora construcția cazematei a necesitat eforturi financiare și costuri materiale ridicate, la care s-au adăugat subscripțiile publice³⁶ și munca voluntară a mii de locuitori transilvăneni. Privite ca efecte imediate și nu comparativ cu «prețul» unei zile de război, sau față de consecințele pe termen lung, economice și sociale ale cedării fără luptă ale nord-vestului Transilvaniei în urma Dictatului de la Viena, cu certitudine putem afirma că acele costuri se justificau, având ca bază logică imperativul apărării țării, pentru care nici un preț nu-i prea mare³⁷.

Al doilea „brâu” de apărare – aliniamentul fortificațiilor spirituale. Rolul Bisericii Ortodoxe Române în fortificarea morală și sufletească a românilor de la hotarul de vest al României Mari

Alături de acțiunile politico-diplomatice și militare de apărare a granițelor, în zona frontierei de vest a României Mari au fost întreprinse și măsuri speciale de fortificare morală și spirituală a populației românești. Față de celelalte teritorii care s-au unit cu regatul României, în Transilvania exista un dezechilibru pentru Biserica Ortodoxă Română, comparativ cu celelalte culte. Situația era cauzată de măsurile luate de imperiile habsburgic și austro-ungar de trecere forțată la catolicizare, calvinizare și luteranizare. Românii din Transilvania s-au salvat, pe cât a fost posibil, sub steagul Bisericii Greco-Catolice, deoarece vechile rânduieli ortodoxe nu erau recunoscute și/sau nu erau încurajate de autoritățile stăpânitoare³⁸. Menționând în mod distinct implicarea activă a Bisericii Greco-Catolice, de la nivelul Mitropoliei Blajului până la cea mai îndepărtată parohie, în manifestările și acțiunile de afirmare și apărare a drepturilor românilor din Transilvania³⁹, în continuare vom face referiri doar la acțiunile întreprinse de Biserica Ortodoxă Română pentru fortificarea spirituală a românilor din această parte a țării.

În viziunea regelui Carol al II-lea, Biserica Ortodoxă Română reprezenta un element de tărie morală a statului, fiind chemată să iasă din starea contemplativă, să se modernizeze

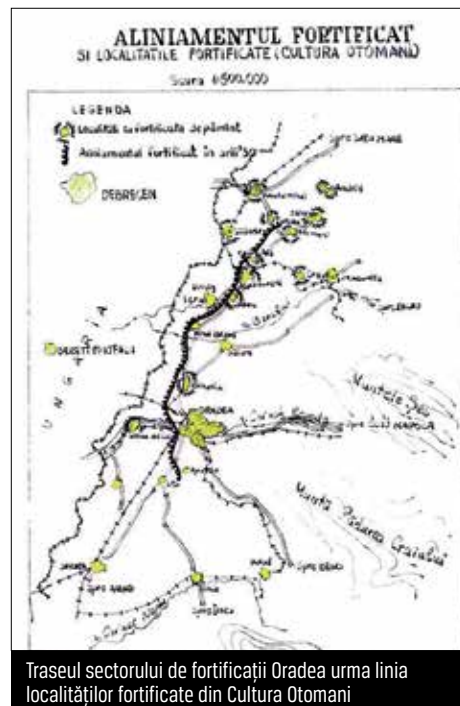
și să devină un organism viu, fapt pe care l-a avut în vedere inclusiv prin desemnarea patriarhului Miron Cristea la conducerea guvernului de uniune națională⁴⁰, la 11 februarie 1938.

În a doua parte a deceniului al patrulea al secolului al XX-lea, odată cu luarea deciziei de trecere la executarea lucrărilor de fortificații pe Frontul de Vest, Carol al II-lea a numit pe noii și tinerii ierarhi ai Bisericii Ortodoxe, în locul celor trecuți la cele veșnice.

Astfel, la 2 iunie 1936, au fost învestiți în noile demnități bisericesti episcopii Nicolae Colan al Clujului și Nicolae Popovici al Oradiei, pe care îi trimitea cu misiunea de „*întărire sufletească a poporului românesc și prin această întărire a sufletului să consolidați puterea de credință și să sporți calitățile naturale ale*

neamului, căci biserica trebuie să fie un organism viu a cărei forță trebuie să se manifeste prin strălucirea sufletească a credincioșilor”

Traseul sectorului de fortificații Oradea urma linia localităților fortificate din Cultura Otomani

(subl.n.)⁴¹. Evidențiind importanța eparhiilor de la granița de vest, pe care le considera „*ce-țăți de care să se spargă valurile dușmane*”, regele aprecia că Episcopia Clujului, Vadului și Feleacului constituie un „*adevărat simbol al stăpânirii noastre în Ardeal. Ea a înflorit cu stăpânirea domnilor români și a dispărut sub stăpânire străină, proces care ne arată cât de importantă este. Iată de ce Prea Sfinția Ta, primind astăzi acest toiag păstoresc, ai datoria de a face să înflorească și să se întărească, întărind astfel și România. Întărirea sufletească a poporului printr-o constantă și neîncetată educare, iată chezașia de progres, iată ținta care toți care ne iubim neamul trebuie să o avem înaintea ochilor*” (subl. n.)⁴². De asemenea, monarhul îl îndemna pe episcopul Nicolae Popovici, să fie vrednic și să prețuiască pilda înaintașilor, precum Roman Ciorogariu⁴³, primul episcop ortodox al Oradiei, care prin rana dobândită de la dușmanii țării a devenit un martir al neamului său și a rămas, cu toate suferințele fizice, ferm hătărât, să stea neclintit la datorie, așezându-se astfel la rând cu marii părinți ai începuturilor bisericii. La 1 iulie 1937, se reînființa prin stăruința

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

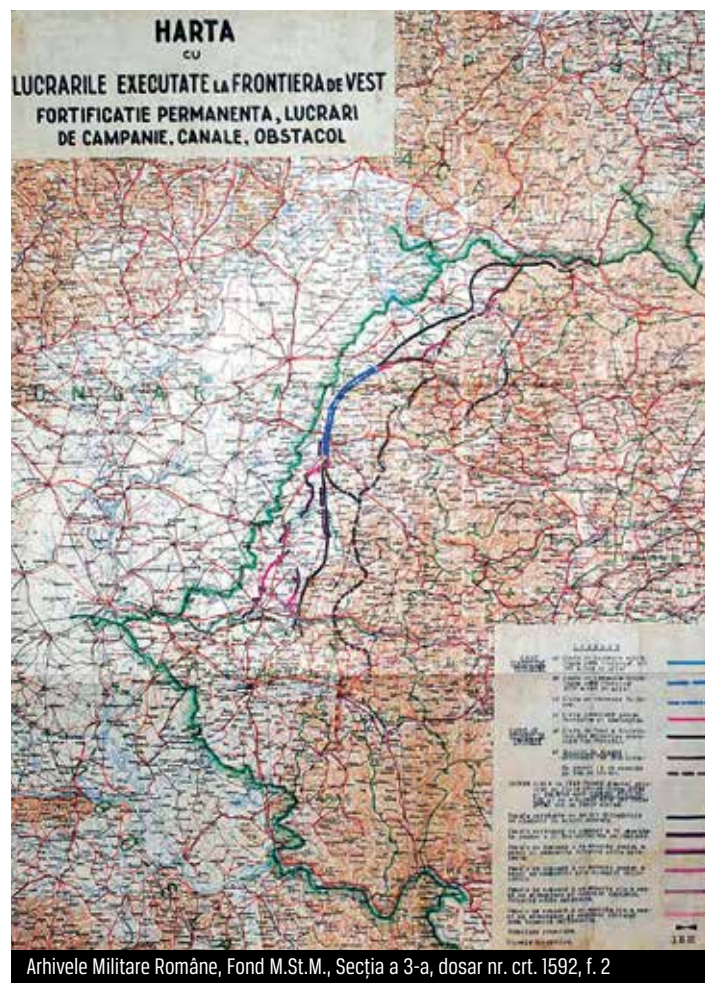
mitropolitului Bucovinei Visarion Puiu, Episcopia Maramureșului, care a fost pusă sub ocrotirea canonică și materială a Mitropoliei Bucovinei. Investirea noului episcop de Maramureș, dr. Vasile Stan, fiu al Munților Apuseni (născut la Sohodol, pe valea Arieșului, la 30 ianuarie 1875), a avut loc în sala tronului din Palatul Regal, la 16 decembrie 1938. La acest eveniment de importanță bisericească și națională au participat, alături de suveran, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, importante personalități ale legislativului, guvernului, justiției și armatei. Înmanându-i cărja episcopală, regele Carol al II-lea i-a încredințat misiunea de întărire și consolidare a elementului românesc din acel colț de țară. „Dacă oștirea este chemată să apere granițele Patriei prin jertfa de sânge – afirma regele – Biserica este chemată a le apăra prin întărirea sufletească și puterea morală a locuitorilor mărginași ai țării”⁴⁴. Și a adăugat: „Pornești cu acest toiag păstoresc, pe care ți l-am încredințat, pe un drum de munte, deci pe un drum care te ridică. Acesta să fie un semn îmbucurător că tot într-o înălțare să fie viitorul eparhiei și al Maramureșului” (subl.n.)⁴⁵. Înțelegându-și rosturile înalte ce le avea de îndeplinit, episcopul dr. Vasile Stan îndemna întreaga suflare românească să privească spre Eparhia Maramureșului ca la „o nouă fortăreață a sufletului românesc la granița de miazănoapte a țării, un blindaj moral pentru siguranța acestei granițe”⁴⁶.

Episcopul dr. Vasile Stan a desfășurat o rodnică activitate în eparhia care o primise spre pastorație și a depus eforturi stăruitoare pentru construirea unei catedrale. La 15 octombrie 1939, are loc slujba religioasă de sfințire a clopotelor și a clopotniței noii eparhii. La eveniment au luat parte episcopul Nicolae al Oradiei, Eugeniu Suceveanul, episcopul vicar al Mitropoliei de la Cernăuți, generalul Ion P. Georgescu, comandantul Diviziei 20 Infanterie, preoții din eparhie, reprezentanți ai autorităților locale, precum și un număr mare de locuitori din zonă, îmbrăcați în straie naționale.

În predica ținută, episcopul dr. Vasile Stan s-a referit la semnificația clopotelor de la Tisa, a căror glas de metal chema la desăvârșita unitate sufletească și vestea că „între granițele noastre etnice pulsează toată vigoarea sufletului românesc, care ne înfrățește pe toți cu glia strămoșească și cu legea românească” (subl.n.)⁴⁷. În cuvântul său, arhimandritul Eugeniu Suceveanul a evidențiat meritele celor care s-au jertfit pentru reînvierea eparhiei Maramureșului, între care au fost menționați mitropolitul Visarion⁴⁸ și episcopul Vasile Stan, care „a ostenit pentru realizarea dorinței ce a văzut împlinirea”⁴⁹.

La rândul său, generalul Georgescu a reiterat ideea rodnică colaborării între Armată și Biserică, două instituții chemate să zidească siguranța românilor în jurul granițelor României Mari, pentru care s-au jertfit peste 700.000 de conaționali în Războiul de Întregire Națională⁵⁰.

Având în vedere vrednicia episcopilor de Caransebeș, Arad, Oradea și Cluj, pentru a ne referi doar la eparhiile de la frontiera de vest a României

Mari, și simpatia de care se bucurau aceștia în rândurile populației românești, la cel de-al IV-lea Congres al Frăției Ortodoxe Române (F.O.R.)⁵¹, ce a avut loc la Oradea, în perioada 6-8 noiembrie 1937, Sextil Pușcariu cerea guvernului să „ridice cât mai neîntârziat și ultimul fort care ne lipsește în Apus și pe care îl cerem de atâția ani: Episcopia de Timișoara”⁵².

Urmare a acestor demersuri, la 8 noiembrie 1939, prin Decretul-Lege nr. 3998, se reînființa Episcopia Timișoarei, iar episcopul Nicolae Popovici al Oradiei a fost investit de Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului, ca episcop locțiitor al Timișoarei. Noii eparhii i s-a stabilit și misiunea de a de-

veni o catedrală de cultură, menită să continue și să cinstească tradiția cărturărească. În opinia episcopului loctiitor, episcopia Timișoarei avea rolul de a deveni o „*cetate spirituală la frontierele de vest ale țării, care să lumineze de acum înainte din neam în neam*” (subl.n.)⁵³.

Reînființarea Episcopiei Timișoarei, alături de cele din Maramureș, Oradea și Caransebeș, întregea „*brâul episcopilor misionare, care străjuiau la hotarul de vest al țării*” (subl.n.)⁵⁴ și care îl completa „*brâul de piatră și fier*” (subl.n.), după cum denumise prim-ministrul Gheorghe Tătăărăscu cazematele liniei fortificate *Carol II*.

Starea de spirit de însuflețire și angajament pentru apărarea graniței de vest ce se instalase în armată, în perioada execuției lucrărilor, a fost indusă și populației din zonă și întreținută prin presă și propagandă oficială. Concomitent cu zidirea fortificațiilor, Biserica Ortodoxă Română ridică cel *de-al doilea brâu al fortificațiilor* prin pregătirea morală și spirituală a poporului. Noile eparhii, parohii, catedrale și biserici zidite de-a lungul frontierei de vest de la Sighet, Satu Mare, Oradea, Salonta, Arad, Timișoara reprezentau tot atâtea fortărețe spirituale⁵⁵. Orice nou turn de biserică era semnul unei cetăți de pază și de întărire a sufletelor. Aici se clădeau, în paralel, două feluri de fortificații: cele din beton și cele duhovnicești, care pregăteau suflete credincioase, hotărâte și neșovăitoare pentru apărarea hotarelor. „*Cine putea spune care dintre cele două cetăți este mai puternică și mai necesară: betonul sau sufletul?* – se întreba episcopul Nicolae Popovici și tot el răspundea – „*ele se întregesc și una fără cealaltă sunt insuficiente, iar împreună sunt inexpugnabile*” (subl.n.)⁵⁶.

În perioada 1930-1940, numai în Eparhia Oradea au fost sfințite peste 70 de biserici noi și renovate multe altele⁵⁷. De asemenea, unită-

Episcopul Armatei, dr. Partenie Ciopron

țile militare dislocate la frontiera de vest, comitent cu realizarea fortificațiilor, au contribuit cu sume bănești, materiale și forță de muncă pentru ridicarea bisericilor din Aleșd, Salonta, Biharea, Săcuieni, Scărișoara Nouă, Livada, Tețchea, Cornișel, Marghita⁵⁸.

Un sprijin deosebit pentru eparhiile din vestul țării în acțiunile de fortificare morală și spirituală a fost acordat de episcopul Armatei, dr. Partenie Ciopron, un ierarh care în Războiul de Întregire Națională cunoscuse pe front bucuria și suferința soldatului. La investirea sa, la 30 septembrie 1937, regele Carol al II-lea arăta: „*Nu ești episcop ca ceilalți, nu ești episcop cu eparhie, ci unul în a cărei grijă țara a pus întărirea sufletească a acelelor care cu piepturile lor sunt chemați să apere hotarele țării*” (subl.n.)⁵⁹. În cuvântul său, tânărul episcop al Armatei, afirma: „*De aici înainte, cu arma cuvântului evanghelic, voi predica de la un capăt la altul al țării: credință în Dumnezeu, credință și supunere regelui, iubire de patrie, disciplină necondiționată*” (subl.n.)⁶⁰.

Astfel, în toată perioada executării concentrărilor și a construirii fortificațiilor, episcopul dr. Partenie Ciopron, alături de episcopii eparhi-

ilor din vestul României și de preoții din cadrul acestora, au fost prezenți în mijlocul ostașilor, oficiind slujbe religioase și îmbărbătându-i.

Evidențiem în acest sens, însuflețitorul cuvânt pentru ostași, rostit de episcopul Ciopron pe timpul sfințirii capelei militare din Cetatea Oradei, la 7 mai 1938, prilej cu care îi chema să vină la biserică, deoarece „*icoana, cântările, cuvintele și gesturile preotului, precum și întreaga atmosferă din lăcalul sfânt te îndeamnă să te rogi cu toată căldura inimii*”. Totodată, a ținut să arate că dintre multele învățături ale Bisericii Ortodoxe, una se potrivește „*în chip deosebit pentru voi, ostașii: ascultarea necondiționată față de comandantii voștri, bine știind că numai disciplina face față unei armate*” (subl.n.)⁶¹. În finalul cuvântului său, înaltul ierarh al Armatei a îndemnat ostașii să respingă învățăturile potrivnice neamului și credinței strămoșești și să aibă veșnic înaintea pilda înaintașilor care s-au jertfit fără precupețire pentru a ne lăsa o Românie Mare și liberă, pe care cu toți au datoriat să o apere⁶².

De asemenea, în Pastorală de Paști, din aprilie 1940, adresată tuturor ostașilor, din toate armele, episcopul dr. Partenie Ciopron scria: „*De aproape un an de zile simțim și noi românii urmările războiului între alte popoare și de aici îngrijorarea ca nu cumva să ajungă și la noi [...]. Vremurile de astăzi sunt vremuri de încercare, iar pentru noi îndeosebi sunt vremuri de pregătire în vederea apărării țării. Sunt vremuri excepționale și avem datoriat să facem dovada că suntem la înălțimea lor. Înaintașii noștri ne-au lăsat o scumpă moștenire, România Mare. Câte jerfe n-a cerut România de azi? Strămoșii noștri au ridicat munți de oase și au făcut să curgă râuri de sânge pentru întregirea Pariei lor. Ei au semănat, iar noi suntem secerătorii [...]*” (subl.n.)⁶³.

În preajma marilor drame naționale, de cedări teritoriale din vara anului 1940, episcopul Ciopron a continuat vizitele canonice în unitățile militare dislocate în zona Banatului și Crișanei, la Pamonta, Giarmata, Caransebeș, Bozovici etc., unde a oficiat slujbe religioase de două ori pe zi și a transmis emoționante mesaje de fortificare morală și spirituală a ostașilor și populației românești.

Prin toate aceste manifestări religioase și culturale conștiința națională și solidaritatea românească s-a afirmat cu putere, între Armată și Biserică existând o trainică și solidă colaborare.

Mobilizările parțiale și generale din anii 1938-1940 și rezistența românilor din teritoriile intrate vremelnice sub stăpânire străină în anul 1940 au evidențiat cu pregnanță măsura în care Armata, Biserica Ortodoxă și școala au pregătit opera de fortificare morală a populației românești, îndeosebi a celei de la frontiera de vest a României Mari.

Nu știm cum s-ar fi comportat cazematele românești în fața unui atac al trupelor ungare și germane. Specialiștii militari apreciază că ar fi rezistat o perioadă de timp și ar fi asigurat timpul necesar concentrării rezervelor.

Cedarea fără luptă a nord-vestului Transilvaniei în urma Dictatului de la Viena și implicit a liniei de fortificații *Carol II* a produs stări de nemulțumire profundă atât în rândurile armatei, cât și a românilor ardeleni. Acestea au fost amplificate și de faptul că ani la rând propaganda autorităților de la București a susținut cu tărie că apărarea granițelor și a fortificațiilor este *fără gând de retragere*, că s-a construit la frontiere un „stăvilă de foc și oțel”⁶⁴, „O linie Maginot sau Siegfried românească”⁶⁵. Evenimentele dramatice din vara anului 1940 au evidențiat, din nefericire, încă o dată discrepanța uriașă între discursul oficial al autorităților, iluziile întreținute prin propagandă și realitățile stării națiunii și Armatei Române⁶⁶.

ROMANIAN ORTHODOX CHURCH – DEFENSE AND SPIRITUAL FORTIFICATION SHIELD OF THE ROMANIANS FROM THE WESTERN BORDER OF GREAT ROMANIA

During the interwar period, the western border of Great Romania was subject to continuous and systematic revisionist actions from Hungary, which have increased alarmingly around the outbreak of the Second World War.

As a defense measure and to deter the aggression in this direction, Romania started to build a permanent fortification system, known as "Charles II line".

These fortifications were doubled by an intense and ongoing work

to strengthen the morale and spirituality of the Romanian population and military, done by the hierarchs of the Romanian Orthodox Church, which contributed substantially to the strengthening of the national consciousness and faith in the eternity of the western border of Great Romania.

Keywords: concrete and steel fortifications, Romanian Orthodox Church, moral and spiritual fortification

NOTE

1 Cadru didactic asociat la Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” Sibiu.

2 Ion Nistor, *Istoria Basarabiei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991, pp. 282-291; George Ciorănescu, *Basarabia - pământ românesc*, Ediție îngrijită de Crisula Ștefănescu și Matei Cazacu, Editura Fundației Culturale Române, București, 2002, pp. 90-93.

3 Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991, pp. 385-404.

4 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I, 1918-1933, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 15.

5 *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională. 1918. Documente interne și externe*, vol. I-IV, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986; Ioan Ciupercă, *România în fața recunoașterii unității naționale. Repere*, Ediția a II-a, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010; Lucian Leuștean, *România, Ungaria și Tratatul de la Trianon 1918-1920*, Editura Polirom, Iași, 2002.

6 Keith Hitchins, *România, 1866-1947*, Traducere de George Potra și Delia Răzdolescu, Editura Humanitas, București, 1996, p. 454.

7 M. Gilbert, R. Gott, *Conciliatorii*, Editura Politică, București, 1966, pp.17-29.

8 Maior Ion Cernăianu, *Adoptarea doctrinei franceze în armata noastră*, Tipografia Adolf Auspitz, Lugoj, 1927, p. 15.

9 Ion Clafeteanu, *Revizionismul ungar și România*, Editura Enciclopedică, 1995, p. 17.

10 Érdélyi mártírok és hősök aranykönyve, Budapest, 1941, p. 11, *apud* Ion Clafeteanu, *Op. cit.*, p. 17.

11 Ion Clafeteanu, *Op. cit.*, p. 17.

12 Detalii în Em. Bold, I. Ciupercă, *Ascensiunea nazismului (1919-1936). Cum a fost posibil?*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2010.

13 Ioan Talpeș, *Diplomatie și apărare. 1933-1939. Coordonate ale politicii externe românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p.193.

14 AMR, fond nr. 948/RSS 3, dosar nr. crt. 457, ff. 847-848.

15 *Idem*, fond *Direcția Fortificații*, dosar nr. crt. 423, f. 1; Locotenent-colonel D. I. Vasiliu, *Fortificația permanentă contemporană (1914-1934)*, Tipografia Revistei Geniului, București, 1934, p. 170; Colonel Barbu Alinescu, *Strategia și tactica fortificațiilor militare*, în „Revista Geniului” nr. 10/1937, p. 13.

16 M. Boteanu, *Fortificații permanente*, București, 1894, p. 2.

17 *Ibidem*, ff.166-168. În referatul nr. 740 semnat de șeful Marelui Stat Major se menționa că „lucrările de fortificații vor consta din grupe de organizații prevăzute cu cazemate pentru organe de foc și cu obstacole artificiale, în care barajele de mine antitanc vor căpăta o mare importanță. Pentru a restrânge cheltuielile, propunem a se folosi toate cuirasamentele aflate în bună stare, care au rămas din fostul front Focșani-Nămoloasa-Galați, din fosta cetate București, precum și cele aflate în depozitele armatei”.

18 AMR, fond nr. 948, *Secția a 3-a*, dosar nr. crt. 1595, ff. 193-197.

19 *Poarta Someșului*, cuprinsă între Munții Țibleș și Munții Bihorului, cu o lărgime de aproximativ 130 km, traversează de văile Someșului, Crasnei, Bereteului și Crișului Repede, oferind condiții naturale pentru dezvoltarea ofensivei inamicului cu forțe însemnate chiar din momentul agresiunii. Structura orografică a *Porții Someșului* prezenta probleme dificile pentru apărător, care era obligat din start să organizeze fâșii largi de apărare, îndeosebi în zona de frontieră, cu densități maxime de lucrări de fortificații și guri de foc pe toată adâncimea apărării. Atenția deosebită care trebuia acordată *Porții Someșului* era impusă și de faptul că în acest spațiu se estima că inamicul va ataca cu forțele sale principale și că aici se va da bătălia decisivă dacă zona de frontieră era depășită în prima etapă a confruntării armate (Leonida Loghin, „*Apărarea țării în concepția militară a României în perioada 1932-1939*”, Teză de doctorat, Academia Militară, București, 1979, p. 49).

20 În *Poarta Mureșului* direcțiile de pătrundere erau deschise de văile Crișului Negru, Crișului Alb și Mureșului. Prin capacitatea operativă redusă de desfășurare a unor acțiuni militare de amploare în lungul Mureșului și cu acțiuni de întoarcere prin văile Crișurilor, această direcție era apreciată ca secundară în planurile strategice.

21 Dr. Constantin Moșincat, *Politica de apărare a vestului României (1930-1940)*, Editura Tipo MC, Oradea, 2007, p.205.

22 *Ibidem*, p. 212 și urm.

23 AMR, fond 5418, dosar nr. crt. 1710, p. 7. a) O propunere, cu o susținere teoretică avansată, a vizat crearea la frontiere, inclusiv la cea vestică, a unei *zone grănicerești*, care să fie colonizată cu o „populație pur românească, de preferință urmașii celor cazuți în luptă”. Colonelul Leon

Cerchez propunea ca zona grănicerească să aibă o adâncime de 20 km, iar termenul în serviciu al grănicerilor să fie de cinci ani, aceștia urmând a fi împroprietăriți cu loturi cuprinse între 5-10 ha. Cum numărul populației grănicerești, după calculele sale, se putea ridica într-o perspectivă de 2-3 decenii la circa 3.000.000 de oameni, se propunea crearea unui *Corp al grănicerilor*, compus din trei divizii, fiecare cu 2 brigăzi de infanterie și una de artilerie. Fiecare divizie urma să aibă în pază 1/3 din frontieră (Leon Cerchez, *Trei chestiuni militare de actualitate*, Tipografia Școlii Militare de Infanterie Nr. 1, București, 1922, pp. 42-55). b) Colonizarea granițelor, aprecia generalul Teodor Nicolau, comandantul Diviziei 1 Vânători, într-un memoriu din 1934 adresat regelui Carol al II-lea, „este pentru statul român o chestiune de apărare națională și de înalte interese de stat”. Generalul Teodor Nicolau propunea, la rândul său, ca zona grănicerească să aibă o adâncime de 30 km, să fie colonizată cu moși și, în plus, să se treacă la o politică de împăduriri masive. În schimbul obligațiilor militare, grănicerii urmau să beneficieze de o serie de avantaje (ANIC, fond *Casa Regală*, dosar nr. crt. 10/1934, f. 22). c) Ideea colonizării moșilor pe granița de vest se regăsește și în alte două memorii adresate președintelui Consiliului de Miniștri de către Comisariatul Munților Apuseni (ANIC, fond *Casa Regală*, dosar nr. crt. 25/1934, f. 52), precum și de ziarul *Graiul Moșilor (Graiul Motilor)*, nr. 28, 1934, p. 2). Se urmărea în mod practic refacerea vechilor instituții ale plăieșilor, scutelnicilor și dorobanților, care au funcționat la sud și la est de Carpați, și a regimentelor grănicerești din Transilvania, create de împărăteasa Maria Tereza. d) Ideea este reiterată și de participanții la Congresul al IV-lea al Frăției Ortodoxe Române (FOR), desfășurat la Oradea, în perioada 6-8 noiembrie 1937. Pe timpul dezbaterilor s-a afirmat că fortificațiile „ne vor apăra cu adevărat numai atunci când în dosul lor nu se găsesc oameni fără legătură cu acest pământ” și se propunea ca „pe o adâncime de câțiva zeci de km, „*brăul de piatră și fier*” (denumire dată de prim-ministrul Gheorghe Tătărescu cazematelor liniei fortificate «Carol II») va trebui evacuat de orice minoritar, iar în locul lor trebuie aduși coloniști români ortodocși” (Sextil Pușcariu, *Cuvânt de deschidere la Congresul al IV-lea al F.O.R.*, în „*Legea românească*”, 1937, nr. 22-23, p. 214,

apud dr. Constantin Moșincat, *Op.cit.*, p. 269).

24 *Idem*, fond 333, dosar nr. crt. 670, ff. 45-47.

25 *Idem*, fond 948 P., *Secția a 3-a*, dosar nr. crt. 1595, f. 491.

26 *Idem*, dosar nr. crt. 1567, f. 47.

27 *Idem*, fond 5418, dosar nr. crt. 1706, p. 36.

28 *Idem*, fond 948, dosar nr. crt. 1591, f. 601.

29 *Idem*, fond 333, dosar nr. crt. 670, f. 601.

30 Petre Otu, *Îmbrățișarea anacondei. Politica militară a României în perioada 1 septembrie 1939-22 iunie 1941*, Editura Militară, București, 2006, p. 51.

31 ANIC, fond *Casa Regală, Carol al II-lea*, dosar nr. crt. 3/1939, ff. 84-85. În legătură cu numărul total al cazematelor construite sunt vehiculate date diferite. Astfel, colonelul (r) Grigore Bartoș afirmă că până la 18 august 1940, când lucrările de fortificație pe Frontul de Vest au fost sistate din cauza preliminarilor Dictatului de la Viena, au fost executate 316 cazemate din totalul de 510 cazemate planificate. (Colonel (r) Grigore Bartoș, *Note critice privind linia fortificată „Carol al II-lea”*, în „*Pietre de hotar*”, vol.1/1997, Editura Papyrus, Oradea, 1998, p.157)

32 *Ibidem*, f. 85.

33 *Ibidem*, ff. 70-74.

34 Arhivele Județene Cluj-Napoca, fond *Ținutul Someș*, dosar nr. crt. 35/1939, f. 236; dosar nr. crt. 28/1940, ff. 159, 176, *apud* Vasile Ciubăncan, *Sistemul de apărare la granița de vest a țării 1937-1940*, în „*Acta Mvsei Porolissensis VI*”, Anuarul Muzeului de Istorie și Artă din Zalău, 1982, pp. 276-277.

35 ANIC, fond *Președinția Consiliului de Miniștri*, dosar nr. crt. 134/1942, f. 4.

36 Banca Națională a României (BNR) a constituit *Contul 202-Fortificarea Granițelor*, începând cu 17 ianuarie 1938, și *Contul 203-Înzestrarea Armatei*, la data de 16 mai 1939, în care s-au depus, prin subscripție publică, la apelul guvernului, sume de bani, astfel: subscrieri directe (cont 202), vărsate la BNR, cu destinația *Fortificarea Granițelor*: 62.295.423 lei și subscrieri directe (cont 203), vărsate la BNR, cu destinația *Înzestrarea Armatei* - 219.971.188 lei (AMR, fond 3050, dosar nr. crt. 5, ff. 6-7).

37 *Idem*, fond 5418, dosar nr. crt.1737, p.138.

Cheltuielile pentru acoperirea costurilor lucrărilor de fortificații au fost efectuate din bugetul ordinar și extraordinar

pentru apărare, înzestrare și fortificare. La sumele alocate din bugetul de stat s-au adăugat subscripțiile publice, contribuțiile și prestările de servicii efectuate de funcționarii de stat, de breslele profesionale și de cetățeni. Costurile integrale pentru fortificații pe un front de 180 km era estimat la 12 miliarde lei. În condițiile în care s-au realizat doar 96 km (52%), echivalentul era de aproximativ 6 miliarde lei.

38 Dr. Constantin Moșincat, *Op. cit.*, p. 267.

39 *Ibidem.*

40 *Ibidem.*

41 Carol al II-lea, *Cuvântare la investirea noilor episcopi*, București, 2 iunie 1936, în „Cuvântările regelui Carol al II-lea”, p. 229.

42 *Ibidem.*

43 Roman R. Ciorogariu (1852-1936), originar din localitatea Pecica, Arad, a urmat studii la Arad și Bratislava. În 1879 a absolvit studiile teologice la Arad, iar în 1880 devine profesor de teologie. În 1901 a fost numit director al Seminarului teologic-pedagogic din Arad, iar în 1917 a fost ales președinte al Consistoriului Ortodox din Oradea. A îndeplinit funcția de vicepreședinte al Consiliului Național Român din Oradea și Bihor și a participat în fruntea românilor din Bihor la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. A publicat numeroase studii de modelare a conștiinței, prin sfaturi și îndemnuri morale adresate fiilor noii patrii, în periodicele *Tribuna și Biserica și Școala* și în *Revista Legea Românească*, ce va fi înființată în anul 1921. A acționat pentru reînființarea Episcopiei din Oradea Mare, care va avea loc la data de 30 august 1920. Primul Sinod bisericesc, convocat la 3/16 octombrie 1920, prezidat de mitropolitul Nicolae Bălan, l-a ales episcop cu 54 de voturi din 55 exprimate pe Roman R. Ciorogaru. Hirotonirea și înscăunarea solemnă au fost amânate până în toamna anului 1921 din cauza atentatului de la Senat, al cărei victimă a fost și episcopul Ciorogaru. La noua reședință episcopală, Roman R. Ciorogaru va desfășura o activitate laborioasă și plină de râvnă pentru a ridica clerul la înălțimea așteptării vremurilor și pentru a-și îndeplini misiunea încredințată de Ferdinand Întregitorul, de a păzi, prin credință, fruntariile de vest ale României Mari. Pe lângă misiunea principală de slujire și preamărire a lui Dumnezeu și de mângâiere a sufletelor românilor, cea mai importantă sarcină a slujitorilor de altare ortodoxe a fost aceea de reparare, întreținere și conservare a bisericilor de lemn și de zidire de noi biserici, în lungul frontierei și în adâncimea Eparhiei Oradea Mare (*Legea Românească*, 1936, nr. 9, p. 99). Prin Decretul regal nr. 3665/30 august 1920, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 29/14.09.1920, Corpurile legiuitoare au aprobat: „*Articol unic: Vechea episcopie ortodoxă română din Oradea Mare, cu ținutul Bihorului, se restatornicește în drepturile sale de odinioară.*”

44 *Legea românească*, 1939, nr. 1, pp. 7-8, *apud* dr. Constantin Moșincat, *Op.cit.*, pp. 280-281.

45 *Ibidem.*

46 *Ibidem.*

47 Grațian Chișu, *Biserica Ortodoxă din Maramureș în sărbătoarele*, în „*Legea Românească*”, 1939, nr. 20, p. 288.

48 Pe lângă demersurile administrative, mitropolitul Visarion Puiu al Bucovinei a

mai dăruit, ca ajutor, suma de un milion de lei pentru opera culturală și administrativă a Episcopiei Maramureșului (A.E.O.R.O. Bihor-Sălaj, fond *Episcopia Ortodoxă Română Oradea. Documente*, Act nr. 1516/04.04.1940, *apud* Dr. Constantin Moșincat, *Op. cit.*, p. 283).

49 Grațian Chișu, *Op. cit.*, p. 29.

50 *Ibidem.*

51 În cuvântul de deschidere la cel de-al patrulea Congres al F.O.R., prefectul Bihorului, dr. Ioan P. Băncilă, afirma printre altele, că Biserica Ortodoxă Română, asemenea celei Greco-Catolice a avut un rol deosebit de important în afirmarea rezistenței naționale, acestea fiind păstrătoare ale comorilor neamului la frontieră și vectori de propagare a românismului la granița de vest a țării. În intervenția pe care a avut-o generalul Sabin Banciu în numele garnizoanei Oradea a evidențiat legătura indestructibilă care exista între F.O.R. și ostașii care erau în posturile de veghe la granița de vest a țării. Totodată, generalul Banciu a mai afirmat: „*Legăturile armatei, din cele mai vechi timpuri, s-au făcut prin firele puternice ale credinței ortodoxe și prin morala născută din aceasta. Morala creștină, acest puternic factor de realizare în viața spirituală a omului, avea darul de a uni sufletele într-un gând și ale îndemna spre un ideal. Îndemnul moralei creștine reprezintă acea parte din viața spirituală a ostașului care-i formează caracterul său, astfel încât din liberă voință să se supună comandamentului disciplinei și să subordoneze interesele sale celor obștești.*” Totodată, pe timpul derulării congresului, episcopul Nicolae Popovici a oficiat, împreună cu un sobor de preoți, slujbe de sfințire a statuii generalului Traian Moșoiu, ridicată lângă catedrala greco-catolică, „cu banul poporului sărac, dar recunoscător din Bihor”, și a aeroportului din Oradea (*Legea Românească*, 1937, nr. 22-23, pp. 210-220).

52 Sextil Pușcariu, *Cuvânt de deschidere la Congresul F.O.R.*, în „*Legea Românească*”, 1937, nr. 22-23, p. 214.

53 Nicolae Popovici, *Lespezi de hotar*, 1942, p. 64.

54 A.E.O.R.O. Bihor-Sălaj, fond *Episcopia Ortodoxă Română Oradea. Documente*, Act nr. 1516/04.04.1940, *apud*

Dr. Constantin Moșincat, *Op. cit.*, p. 283.

55 Dr. Constantin Moșincat, *Op. cit.*, p. 299.

56 *Legea Românească*, 1939, nr. 18, pp. 239-240.

57 Dr. Constantin Moșincat, *Politica de apărare a vestului României (1930-1940).*

Documente, Anexa 6, Editura Tipo MC, Oradea, 2007, pp. 62-64.

58 Vasile Sabău, *Biserici construite de Armata Română în Bihor*, în „*Cetatea Bihariei*”, 2004, nr. 1, pp. 93-94.

59 Carol al II-lea, *Cuvântare la investirea Prea Sfințitului dr. Partenie Ciopron, Episcop al Armatei*, Sinaia, 8 octombrie 1937, în „*Cuvântările regelui Carol al II-lea*”, p. 274.

60 Constantin Moșincat, *Puterea credinței*, Editura GP, Oradea, 2001, p. 132.

61 *Legea Românească*, 1938, nr. 9-10, p. 94.

62 *Ibidem.*

63 AMR, fond 5418, dosar 1737, p. 125.

64 La 6 februarie 1940, în articolul „*Stăvilarul de la frontiera de Vest*” se afirma: „Linia noastră nu este o copie a sistemelor de fortificații din alte țări, ci rezultanta unor nevoi

și concepții autohtone. Această linie a fost lucrată după cerințele și proiectele noastre, constituind un sistem original de apărare a integrității teritoriului [...]. De-a lungul ei, se înșiruiesc cazematele – aceste moderne replici ale lui «Nautillus». Adevărate submarine terestre, cazematele adăpostesc grupele de luptă, ce formează un mănunchi de specialiști din mai multe arme [...]. «Stavilarul» este sortit să aducă mari servicii țării noastre prin inegalabila sa putere de rezistență. El nu oprește numai eventuale atacuri, ci împiedică până și proiectarea unor asemenea ofensive. El nu are numai meritul de a feri țara de acțiuni vrăjmașe, ci și pe acela de a întări sentimentul de siguranță și de încredere al întregii națiuni" (ANIC, fond *Ministerul Propagandei Naționale. Presă Internă*, dosar nr. crt. 437/1940, f. 24).

65 Ziarul *Ancheta* din 20 martie 1940 publica articolul „O linie Maginot sau Siegfried românească” în care se menționa următoarele: „Mai bine de trei ani frontiera a fost un întins șantier pe care au fost transferați munți de beton și fier. De-a lungul frontierei s-au înșirat una după alta ca monedele într-o salbă cazematele, obiectele din beton și fier. Rezistența lor a fost calculată după toate datele științei, indiferent de focul concentrat asupra lor rămânând

nevătămate. În adâncurile pământului nu sunt decât vaste uzine în care soldații au devenit specialiști. Armele la tot pasul, în lipsa lor servanții își văd liniștiți de treabă. Afară, în fața cazematei câmpul este minat și brăzdat în toate sensurile de sârmă ghimpată. În întregul lor, fortificațiile reprezintă astăzi o formidabilă mașină de apărare pusă la punct. Este suficient să apeși un buton electric pentru ca întregul mecanism să intre în funcțiune, pentru ca miile de guri de foc să înceapă să scuie moarte. Planul oricărei armate s-ar frânge neputincios în fața unei atât de formidabile centuri de forțe. Ea dovedește cât de întins, dar mai ales cât de serios s-a lucrat în ultima vreme pe tărâmul apărării naționale. Centura de fortificații dinspre Tisa este o linie *Maginot* sau *Siegfried* românească. În fața unei asemenea opere uimitoare, sentimentul siguranței te copleșește. Perspectivele zilei de mâine apar mai puțin sumbre și optimismul ia loc neîncrederii" (ANIC, fond *Ministerul Propagandei Naționale. Presă Internă*, dosar nr. crt. 437/1940, f. 19).

66 Detalii în Dan Prisăcaru, *În avanpostul luptei pentru supraviețuire. Apărarea națională a României și frontul secret în vâltoarea anilor 1938-1940*, Editura Militară, București, 2014, pp.129-262.